

ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักรขอม

ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า สุภัทรรติศ ดิศกุล ทรงเรียบเรียง
(ต่อจากนิตยสารศิลปากร ปีที่ ๑๕ เล่ม ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๕)

บทที่ ๕

พิธีการบูชาไฟและร่องรอยของศาสนาพระเวท

ไฟศักดิ์สิทธิ์ พิธีลักขโหมและโกฎิโหม

ได้กล่าวมาแล้วว่าในอาณาจักรขอม มีพิธีการบูชาพระอัคนีร่วมกับพระอิศวร จารึกที่ปราสาทตระพังคอนโอนใน พ.ศ. ๑๖๘๒ ได้กล่าวถึงไฟศักดิ์สิทธิ์ว่าเป็นส่วนหนึ่งของเทพ ๓ องค์ คือพระอิศวร พระนารายณ์ และพระลักษมี พิธีโหมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอุปจาร (การเข้าใกล้) ก็เป็นส่วนหนึ่งของพิธีในศาสนาพราหมณ์ พิธีนี้มีอยู่ในพุทธศาสนาด้วยเช่นในจารึกที่วัดสิดร แต่ก็มีพิธีเกี่ยวกับไฟอันศักดิ์สิทธิ์อีกเช่นเดียวกัน นอกจากนี้พิธีสังเวชซึ่งพวกพราหมณ์ได้กระทำถวายแด่ไฟอันศักดิ์สิทธิ์เป็นประจำแล้ว จารึกขอมยังกล่าวถึงการประดิษฐานไฟอันศักดิ์สิทธิ์นี้ด้วย เช่นจารึกที่ปราสาทสร้างแวงใน พ.ศ. ๑๔๒๖ ได้กล่าวว่ราชบุโรหิตของพระเจ้าอินทรวรมันคือพราหมณ์นักทีกาจารย์ได้ประดิษฐานไฟอันศักดิ์สิทธิ์ (เทวคฺนิ) มีนามว่านักทีกะศวร จารึกภาษาขอมซึ่งมาจากสำโรงก็ได้กล่าวถึงการประดิษฐานไฟอันศักดิ์สิทธิ์ (วฺระ เวฺลฺ) อีกใน พ.ศ. ๑๖๒๒ โดยท่านโยคีศวรบัลทิส ราชบุโรหิตของพระเจ้าหรรษวรมันที่ ๓ และได้พรรณนาถึงของสังเวชที่ถวายแด่ไฟศักดิ์สิทธิ์นี้ด้วย ท่านผู้นี้ต่อมาก็ได้เป็นราชบุโรหิตของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๖ ซึ่งเสด็จขึ้นครองราชย์ต่อจากพระเจ้าหรรษวรมันที่ ๓ ใน พ.ศ. ๑๖๒๓ จารึกที่ปราสาทตระพังโรปุใน พ.ศ. ๑๕๔๕ ก็ได้กล่าวถึงการประดิษฐานไฟอันศักดิ์สิทธิ์นี้เช่นเดียวกัน

จารึกที่สำโรงได้กล่าวถึงอาชยาธารคือภาชนะรองรับเนยเหลว และช้อนทรววี (ทัพพี) ซึ่งใช้ในการหยอคของตั้งเวลงไปในไฟอันศักดิ์สิทธิ์ จารึกอื่นๆ ก็ได้กล่าวถึงอาชยาธารและช้อนสรุจ สรุวะ และทรววีเช่นเดียวกัน

ภาพสลักที่ปราสาทนครวัดได้ยืนยันเกี่ยวกับการเคารพบูชาไฟอันศักดิ์สิทธิ์นี้ ดร. บอช นักปราชญ์ชาวฮอลันดาได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้แล้ว ไฟศักดิ์สิทธิ์ซึ่งจารึกเรียกว่า วฺระ เวฺลฺ ได้ถูกเชิญไปในขบวนแห่ มีราชบุโรหิตซึ่งพวกพราหมณ์กำลังแบกคานหามนั่งตามมาข้างหลัง

ภาพสลักชั้นนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าราชสำนักขอมได้ให้ความสำคัญแก่ไฟอันศักดิ์สิทธิ์และราชปุโรหิตผู้ประพฤติปฏิบัติไฟนั้น จารึกบางหลักอาจทำให้สรุปได้ว่าไฟอันศักดิ์สิทธิ์นี้ประดิษฐานอยู่ในพระราชวังหลวงเช่นจารึกที่สำโรงซึ่งกล่าวมาข้างต้น จารึกที่ปราสาทพิมานอากาศและปราสาทตอร์ในรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ได้กล่าวถึง “ห้องประดิษฐานไฟ (อคุนิคฤห หรือ วหฺนุยคาร)” ด้วย

จารึกขอมได้กล่าวถึงพิธี ๒ พิธีซึ่งมีชื่อว่าลักษโหม (การสังเวทแสนครั้ง) และโกฏิโหม (การสังเวทสิบล้านครั้ง) ซึ่งพระราชชาติทรงกระทำทุกปี พิธีทั้งสองซึ่งกระทำเพื่อบูชาไฟอันศักดิ์สิทธิ์นี้เป็นที่รู้จักกันดีในประเทศอินเดีย และเกี่ยวกับพิธีการบูชาเทวคานพเคราะห์ด้วย ยังมีอีกพิธีหนึ่งเรียกว่าอวยุคโหม (การสังเวทหมื่นครั้ง) อาจเป็นพิธีนี้ที่จารึกปราสาทพนมสันต์ศักดิ์และพระวิหารได้กล่าวอ้างถึง

ศาสนาพระเวท

พิธีการบูชาในศาสนาพระเวทยังคงมีสืบต่อลงมาในอาณาจักรขอม อย่างไรก็ดีพิธีในศาสนาพระเวทอย่างแท้จริงก็มิได้มีความสำคัญในอาณาจักรขอม แต่การศึกษาคัมภีร์พระเวทนั้นเป็นที่เคารพนับถือกันมาก กวีขอมได้ใช้คำที่ขอยืมมาจากบทสวดในคัมภีร์พระเวทเช่นคำว่า สามี เรณีและ สวณะ ถ้อยคำเกี่ยวกับกิจพิธีที่มีบ่งไว้ในจารึกขอมแสดงให้เห็นว่าพยายามใช้ถ้อยคำเก่าๆ สำหรับประเพณีที่เกิดขึ้นใหม่ นายบาร์ธันนักปราชญ์ฝรั่งเศสได้เคยกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้แล้ว เช่นคำว่า ปุโรหิต (โหตร) ก็ได้ใช้เฉพาะพราหมณ์ผู้รักษาไฟ แต่หมายถึงพราหมณ์โดยทั่วไป คำว่า ยัชณะ ยัชมานะ ยัชวัน ยาชกะ ก็ใช้กันอยู่บ่อยๆ คำว่ายัชณะ หมายถึงสิ่งของที่อุทิศถวายแก่เทวดา และยัชมานะ ยัชวัน ก็หมายถึงผู้ที่ถวายสิ่งของเหล่านั้น คำว่ายัชณะยังใช้หมายถึงพิธีการบูชาด้วย และยัชมานะ ยัชวัน ยาชกะ ก็หมายถึงผู้ที่ประกอบกิจพิธี คำว่าสัตตระ ก็หมายถึงของถวายเช่นเดียวกัน และในจารึกคำว่าที่รมสัตตระก็คงหมายถึงกิจพิธี คำว่าอธวระ และยาคะก็คงใช้หมายถึงกิจพิธีการบูชาอีก ในจารึก ๒ หลักคำว่าฤตวิษ ก็เกี่ยวข้องกับคำว่า อธวระและมชะ ณ ที่นี้สองคำหลังนี้คงหมายถึงการสังเวท แต่การสังเวทนี้มิใช่การสังเวทตามคัมภีร์พระเวท คือการสังเวทตามพิธีลักษโหมและโกฏิโหมซึ่งพระราชชาติทรงกระทำนั่นเอง

นายกมลเศวาร์ ภัคตอาจารย์เห็นว่าคำว่า สัทสยะ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในศิลาจารึกปราสาททวลดตาเปงในรัชกาลของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ (พ.ศ. ๑๕๔๕ - ๑๕๙๓) นั้นไม่สมควรแปลว่าพราหมณ์ผู้คอยดูแล แต่น่าจะแปลว่าที่ปรึกษามากกว่า

อาณาจักรขอมได้ให้ความสำคัญมากแก่พิธีพรหมยัชฌะ ซึ่งเป็นพิธีใหญ่ใน ๕ พิธี (ปัญจมหายัชฌะ) พิธีนี้เกี่ยวกับการทอผ้ากัน้กำม็กรัพระเวทและกำม็กรัอื่น ๆ จารึกหลักหนึ่งกล่าวว่า “เขาได้กระทำพิธีพรหมยัชฌะเพื่อจะตรวจตรากำม็กรัทั้งหมด” จารึกอีกหลักหนึ่งกล่าวว่า “พิธีพรหมยัชฌะสูงกว่าการสังเว ๑๐๐๐ ครั้ง” ตามจารึกปราสาทบันทายศรีพิธีพรหมยัชฌะหรือพรหมยัชฌะต้องกระทำอยู่เป็นประจำ (อจุฉินนุ) ในเทวาลัยลัทธิไศวนิกาย จารึกสลกก็อกรรมยังทำให้เราทราบอีกว่าพิธีพรหมยัชฌะนั้นเป็นส่วนหนึ่งของ “การริเริ่มอันศักดิ์สิทธิ์ (วระ ทัษษา)” ก่อนที่จะกระทำพิธีราชาภิเษก

จารึกขอมกล่าวว่ามีการถวาย “จรู” แก่เทวดา สิ่งนี้ก็เป็นร่องรอยของกิจพิธีในศาสนาพระเวทซึ่งยังคงหลงเหลืออยู่ในกิจพิธีในศาสนาพราหมณ์

จารึกสมัยก่อนเมืองพระนคร ๒ หลัก หลักหนึ่งมาจากเมืองสมโบร์ไพรกุกและอีกหลักหนึ่งมาจากปราสาทพนมบាយัง ได้กล่าวว่าท่านผู้เชี่ยวชาญชาญในกำม็กรัพระเวทคือไซมินิเป็นวัตถุที่เคารพบูชาอยู่ในอาณาจักรขอม จารึกทั้งสองหลักมีข้อความเช่นเดียวกันเกี่ยวกับการสังเวว่า โอไซมินายะ สุวาหา การสังเวนี้ได้กระทำถวายแด่โพอันศักดิ์สิทธิ์ แก่มนุษย์ซึ่งมีจารึกเหล่านี้ได้เห็นไปยังทิศของพระอัคนี (อาคุเนย คือทิศตะวันออกเฉียงใต้) ดังที่มีปรากฏอยู่ในจารึกจากปราสาทพนมบាយัง

ความนิยมนับถือท่านไซมินิก็ไม่แน่ว่าจะทำให้เราต้องแปลกใจ ท่านผู้นี้อาจเป็นผู้สร้างลัทธิกรรมมีมาหรือปุรมมีมาสา ลัทธินี้สืบเนื่องมาจากกำม็กรัพระเวทและเป็นส่วนสำคัญในพิธีอัคนีโศตร

(ยังมีต่อ)